

TẠP CHÍ KHOA HỌC LÀ MỘT LOẠI HÌNH BÁO CHÍ ĐẶC THÙ TRONG HỆ THỐNG BÁO CHÍ CÁCH MẠNG VIỆT NAM

✍ TS. Nguyễn Trung Thành

Phó Viện trưởng Viện Khoa học Môi trường và Xã hội

● **TÓM TẮT:** *Tạp chí khoa học là một loại hình báo chí đặc thù trong hệ thống báo chí cách mạng Việt Nam, kết tinh giữa chức năng công bố học thuật và nhiệm vụ chính trị, tư tưởng của nền báo chí cách mạng. Với sứ mệnh lan tỏa tri thức, phản biện xã hội và góp phần xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, tạp chí khoa học trong thời gian qua đã khẳng định vai trò là “vũ khí sắc bén” trong kỷ nguyên mới, đặc biệt trong việc thúc đẩy cải cách thể chế, chuyển đổi số và phát triển lực lượng sản xuất tri thức quốc gia. Dưới ánh sáng tư tưởng Hồ Chí Minh, Chủ nghĩa Mác – Lênin và pháp luật hiện hành, loại hình báo chí này thể hiện rõ tính lý luận, tính dẫn dắt và tính thực chứng trong đời sống chính trị, xã hội. Tuy nhiên, thực tiễn hoạt động cũng cho thấy không ít bất cập, nhất là trong khâu cấp phép và giám sát thực thi: một số tạp chí mang danh nghĩa khoa học nhưng vận hành như báo chí thời sự, xa rời tôn chỉ học thuật, thiếu chất lượng khoa học và tính phản biện chính sách. Bài viết này sẽ hệ thống hóa các quan điểm chỉ đạo của Đảng, tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, pháp luật hiện hành về báo chí và tạp chí khoa học; từ đó chỉ ra những tồn tại và đề xuất các kiến nghị nhằm hoàn thiện thiết chế pháp lý cho loại hình báo chí đặc thù này trong bối cảnh mới.*

● **Từ khóa:** *Tạp chí khoa học; báo chí cách mạng; loại hình báo chí đặc thù; phản biện xã hội; truyền bá tri thức; Nghị quyết 27-NQ/TW; tôn chỉ, mục đích báo chí; Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.*

● **ABSTRACT:** *Scientific journals are a special type of journalism in the Vietnamese revolutionary press system, combining the academic publication function and the political and ideological tasks of revolutionary journalism. With the mission of disseminating knowledge, providing social criticism and contributing to the building of a socialist rule-of-law state, scientific journals have recently affirmed their role as “sharp weapons” in the new era, especially in promoting institutional reform, digital transformation and developing the national knowledge production force. In the light of Ho Chi Minh’s thought, Marxism-Leninism and current laws, this type of journalism clearly demonstrates its theoretical, guiding and empirical nature in political and social life. However, practical operations also show many shortcomings, especially in the licensing and supervision of implementation: some journals are named scientific but operate like current affairs journalism, far from academic principles, lacking scientific quality and policy criticism. This article will systematize the Party’s guiding viewpoints, President Ho Chi Minh’s thoughts, and current laws on journalism and scientific journals; thereby pointing out*

the shortcomings and proposing recommendations to perfect the legal institution for this special type of journalism in the new context.

● **Keywords:** *Scientific journal; revolutionary journalism; special type of journalism; social criticism; dissemination of knowledge; Resolution 27-NQ/TW; principles and purposes of journalism; Socialist rule of law state.*

Ngày nhận bài: 10/02/2025 Ngày bình duyệt: 21/02/2025 Ngày duyệt đăng: 24/02/2025

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Tạp chí khoa học với tư cách là một loại hình báo chí đặc thù không chỉ là thiết chế học thuật, mà còn là “vũ khí sắc bén” trong kỷ nguyên mới, góp phần bảo vệ và phát triển nền tảng tư tưởng của Đảng, hoàn thiện thể chế pháp luật và thúc đẩy đổi mới sáng tạo trong bối cảnh chuyển đổi số và toàn cầu hóa (Hồ Chí Minh, 2009). Dưới ánh sáng của Chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, cùng với sự định hướng xuyên suốt của Đảng qua các kỳ Đại hội, đặc biệt là Nghị quyết số 27-NQ/TW năm 2022 về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, tạp chí khoa học được xác lập không chỉ là công cụ công bố kết quả nghiên cứu, mà còn là một bộ phận cấu thành quan trọng của báo chí cách mạng Việt Nam, nơi kết tinh tinh lý luận, tính phản biện và tính dẫn dắt xã hội thông qua tri thức khoa học (Ban Chấp hành Trung ương Đảng, 2022). Nếu báo chí thời sự phản ánh nhịp sống chính trị - xã hội thì tạp chí khoa học lại là nơi đào sâu, phân tích, luận giải các vấn đề cơ bản và lâu dài, đóng góp quan trọng vào hoạch định chính sách công, xây dựng pháp luật, cải cách thể chế và phát triển bền vững (Nguyễn Văn Dũng, 2021).

Trong thực tiễn thời gian qua, nhiều tạp chí khoa học đã chứng minh vai trò trung tâm trong việc phản biện các dự thảo luật quan trọng như Luật Đất đai, Luật Báo chí, Luật Khoa học và Công nghệ; đồng thời làm sáng rõ các vấn đề nóng của xã hội như phát triển năng lượng tái tạo, bảo vệ môi trường, chuyển đổi số, bảo đảm quyền con người, quyền công dân. Nhiều công trình công bố trên tạp chí khoa học Việt Nam được trích dẫn, sử dụng trong các báo cáo của Chính

phủ, các quyết định điều hành của Quốc hội, hay trong các chương trình đào tạo tại đại học, học viện (Ban Tuyên giáo Trung ương, 2021). Những đóng góp đó cho thấy tạp chí khoa học không hề đứng ngoài dòng chảy xã hội, mà thực sự là một thiết chế truyền thông học thuật có khả năng ảnh hưởng đến chính sách và tư duy phát triển quốc gia. Do đó, việc nhận thức đúng, đầy đủ vị thế, phát huy đúng chức năng của tạp chí khoa học chính là bảo vệ một phần không thể thiếu của hệ thống báo chí cách mạng, bảo vệ quyền tiếp cận thông tin, quyền phản biện và quyền phát triển tri thức của toàn dân, đúng với tinh thần dân chủ, pháp quyền và khai phóng tri thức trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam mà Nghị quyết 27 đã xác lập (Quốc hội, 2016).

2. CƠ SỞ LÝ LUẬN CHÍNH TRỊ: QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN VÀ TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ BÁO CHÍ VÀ KHOA HỌC

2.1. Chủ nghĩa Mác - Lênin: Báo chí là công cụ tư tưởng và truyền bá chân lý cách mạng

Trong hệ tư tưởng Mác - Lênin, báo chí được xác lập là một trong những thiết chế tư tưởng hàng đầu, giữ vai trò định hướng nhận thức xã hội, tổ chức lực lượng cách mạng và bảo vệ hệ giá trị vô sản. Báo chí không chỉ là phương tiện thông tin mà là công cụ truyền bá chân lý cách mạng, nơi diễn ra cuộc đấu tranh không khoan nhượng giữa các hệ tư tưởng đối lập. C. Mác và Ph. Ăngghen từng nhấn mạnh rằng báo chí của giai cấp vô sản phải là tiếng nói của lập trường chính trị, tư tưởng rõ ràng, tham gia trực tiếp vào cuộc đấu tranh với các quan điểm sai trái, xuyên tạc (Marx & Engels, 1976). Từ đó, không chỉ

báo chí thời sự, mà báo chí học thuật, đặc biệt là tạp chí khoa học cũng được xem là phương tiện bảo vệ hệ tư tưởng vô sản thông qua lý luận, học thuật và phản biện khoa học, phản biện xã hội.

V.I. Lênin đặc biệt đề cao vai trò tổ chức và tư tưởng của báo chí, khi ông viết: “Không có một tờ báo, không thể có một tổ chức tư tưởng vững vàng” (Lenin, 1972, tr. 13). Theo ông, báo chí là nơi truyền bá đường lối chính trị của Đảng, nhưng quan trọng hơn, nó còn là công cụ để tổ chức các lực lượng xã hội tiến bộ, xây dựng nền móng tư tưởng cho hành động cách mạng. Trong hệ quy chiếu ấy, tạp chí khoa học không chỉ làm nhiệm vụ công bố kết quả nghiên cứu, mà còn có vai trò làm rõ các luận điểm lý luận, phản bác tư tưởng sai trái bằng phương pháp học thuật, từ đó góp phần định hình đồng thuận xã hội và củng cố chính danh của hệ tư tưởng cầm quyền.

Trên thực tế, tạp chí khoa học, nếu được định vị đúng chức năng lý luận sẽ là nơi kết tinh và lan tỏa tri thức gắn với quan điểm cách mạng. Đây chính là một hình thức “đấu tranh mềm” nhưng sâu sắc, phản biện các lập luận học thuật phản động, làm sáng rõ các luận cứ chính sách đúng đắn và bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng bằng phương tiện lý luận. Sự xuất hiện và phát triển của báo chí học thuật cũng là biểu hiện cụ thể của quá trình phát triển lực lượng sản xuất tinh thần, một trong những yếu tố cốt lõi mà Mác từng đề cập trong lý luận về cơ sở hạ tầng và kiến trúc thượng tầng.

Tuy nhiên, hiện nay vẫn tồn tại hiện tượng một số cơ quan, tổ chức thành lập viện nghiên cứu, hội hoặc trường học để xin phép xuất bản tạp chí, nhưng lại hoạt động như báo chí thời sự, xa rời tôn chỉ học thuật. Tình trạng “báo hóa tạp chí” này dẫn đến việc suy giảm chất lượng phản biện, mất phương hướng học thuật và làm mờ nhòe ranh giới giữa báo chí chính luận và báo chí học thuật. Các nghiên cứu gần đây đã chỉ ra rằng một bộ phận tạp chí khoa học không còn duy trì được tính phản biện nghiêm túc, thậm chí có dấu hiệu thương mại hóa, gây tổn hại đến tính chính danh và vai trò bảo vệ tư tưởng của

hệ thống báo chí cách mạng (Nguyễn Văn Dũng, 2021).

Do đó, trên tinh thần Mác - Lênin, cần tái khẳng định rằng tạp chí khoa học là một bộ phận quan trọng của báo chí lý luận, có chức năng bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng thông qua phương pháp học thuật. Việc hoàn thiện hành lang pháp lý, siết chặt điều kiện cấp phép và bảo đảm tính chuyên môn của đội ngũ biên tập, hội đồng khoa học là cần thiết để tạp chí khoa học phát huy đúng vai trò định hướng, dẫn dắt và phản biện tư tưởng, góp phần xây dựng hệ thống chính trị, tư tưởng vững mạnh trong thời đại chuyển đổi số và hội nhập toàn cầu.

2.2. Tư tưởng Hồ Chí Minh: Báo chí gắn với khoa học, giáo dục và khai trí nhân dân

Tư tưởng Hồ Chí Minh về báo chí thể hiện một quan niệm xuyên suốt: báo chí là công cụ tư tưởng, văn hóa phục vụ sự nghiệp cách mạng, đồng thời là thiết chế giáo dục, truyền bá tri thức cho nhân dân. Người không chỉ xem báo chí là phương tiện đưa tin, mà còn là vũ khí sắc bén để tuyên truyền cách mạng, giáo dục nhân dân, cô vũ tiến bộ, phê phán cái xấu, nâng cao dân trí và cải tạo xã hội. Trong nhiều bài viết trên Thanh Niên, Sự Thật, Nhân Dân, Hồ Chí Minh không ngừng nhấn mạnh yêu cầu báo chí phải “sát thực tế, giản dị, dễ hiểu”, nhưng đồng thời phải có nội dung khoa học, lý luận, có khả năng hướng dẫn và giác ngộ nhân dân một cách bền vững.

Với Hồ Chí Minh, báo chí không thể tách rời khoa học và giáo dục, mà chính là một phần trong hệ thống truyền bá khoa học - kỹ thuật, khai trí và nâng cao dân trí cho công cuộc kiến thiết xã hội mới. Người cho rằng “muốn cứu nước và giải phóng dân tộc không có con đường nào khác ngoài con đường cách mạng vô sản”, và muốn thực hiện cách mạng thành công thì “phải có lý luận cách mạng”, lý luận ấy phải được truyền bá bằng những công cụ hiệu quả nhất, trong đó báo chí giữ vai trò hàng đầu (Hồ Chí Minh, 2000). Do đó, không khó để nhận ra rằng tạp chí khoa học với nội dung chuyên sâu, phương pháp luận rõ ràng, phản biện học thuật chặt chẽ

chính là một hình thái báo chí đặc thù mà Hồ Chí Minh đã đặt nền móng tư tưởng từ rất sớm, dù trong bối cảnh lịch sử của Người, khái niệm này chưa được gọi tên cụ thể.

Tạp chí khoa học, trong tinh thần tư tưởng Hồ Chí Minh, không chỉ là nơi ghi nhận thành tựu nghiên cứu mà còn là kênh khai trí xã hội, nơi cung cấp tri thức có hệ thống, có chọn lọc, góp phần đào tạo nguồn nhân lực trí thức, nâng cao năng lực tư duy phản biện của công chúng, nhất là tầng lớp cán bộ và lãnh đạo. Người từng chỉ rõ: “Muốn tiến bộ thì phải học, muốn học thì phải biết tìm tòi, phải có sách báo dẫn dắt” (Hồ Chí Minh, 2000). Trong cấu trúc báo chí quốc gia, tạp chí khoa học chính là không gian học thuật, lý luận lý tưởng để thực hiện lời dạy đó, làm cầu nối giữa tri thức với nhân dân, giữa kết quả nghiên cứu với chính sách, giữa lý luận cách mạng với hành động thực tiễn.

Mặt khác, tư tưởng Hồ Chí Minh cũng là lời cảnh báo về nguy cơ báo chí trở nên vô trách nhiệm hoặc bị thương mại hóa, làm lu mờ tính giáo dục, tính tư tưởng và tính khai trí của nó. Trong bối cảnh hiện nay, khi tạp chí khoa học phải đối mặt với áp lực tài chính, yêu cầu về “bài báo có điểm” và xu hướng “báo hóa nội dung học thuật”, thì việc trở lại với tư tưởng Hồ Chí Minh là cần thiết để khẳng định: tạp chí khoa học không thể là công cụ đánh bóng học vị hay phục vụ mục đích truyền thông đơn thuần, mà phải kiên định với vai trò là kênh giáo dục lý luận, phổ biến tri thức và nâng cao dân trí theo lý tưởng cách mạng.

Do đó, nhìn từ tư tưởng Hồ Chí Minh, việc bảo vệ và phát huy đúng chức năng của tạp chí khoa học không chỉ là yêu cầu chuyên môn, mà còn là đòi hỏi chính trị, tư tưởng trong việc xây dựng một nền báo chí cách mạng có học thuật, có lý luận, có giá trị phục vụ nhân dân và sự nghiệp xây dựng xã hội mới. Tạp chí khoa học, nếu được vận hành đúng tôn chỉ, sẽ không chỉ là nơi định hình học thuật mà còn là một thiết chế báo chí, giáo dục đặc biệt, đồng hành cùng Đảng và Nhà nước trong công cuộc phát triển đất nước trên nền tảng tri thức và đạo lý cộng sản chủ nghĩa.

3. CƠ SỞ CHÍNH TRỊ PHÁP LÝ: QUAN ĐIỂM CỦA ĐẢNG VÀ PHÁP LUẬT CỦA NHÀ NƯỚC

3.1. Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (2011, bổ sung 2011): Báo chí, khoa học và xuất bản là động lực phát triển trí thức xã hội chủ nghĩa.

Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) đã xác định rõ: “Phát triển mạnh mẽ khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, gắn với phát triển giáo dục - đào tạo, phát triển văn hóa, phát triển báo chí, xuất bản phục vụ sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế.” Khẳng định này phản ánh một bước tiến mới trong nhận thức chiến lược của Đảng: không tách rời mà kết hợp chặt chẽ giữa khoa học - công nghệ, giáo dục, văn hóa và báo chí - xuất bản như một thể thống nhất, tương hỗ trong việc hình thành lực lượng sản xuất mới và nâng cao năng lực tư duy của xã hội.

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, Cương lĩnh đã mở rộng khái niệm lực lượng sản xuất không chỉ ở khía cạnh kỹ thuật - công nghệ, mà bao gồm cả nguồn nhân lực chất lượng cao, hệ thống giáo dục - khoa học, mạng lưới truyền thông tri thức, trong đó tạp chí khoa học đóng vai trò then chốt. Không giống như báo chí thời sự, tạp chí khoa học tham gia trực tiếp vào quá trình hình thành và phát triển “trí thức xã hội chủ nghĩa” những con người vừa có tri thức khoa học hiện đại, vừa thấm nhuần lý tưởng cách mạng, có khả năng phản biện và sáng tạo, phục vụ lợi ích công và sự phát triển bền vững của đất nước.

Từ góc nhìn Cương lĩnh, có thể khẳng định rằng báo chí và khoa học không phải hai lĩnh vực biệt lập, mà là hai trụ cột giao thoa trong không gian học thuật và tư tưởng - chính trị, đặc biệt qua hình thức tạp chí khoa học. Đây là loại hình báo chí đặc thù, không chỉ thực hiện nhiệm vụ thông tin mà còn là công cụ truyền bá tư tưởng, luận chứng chính sách, và đồng hành cùng Đảng trong quá trình lãnh đạo xã hội bằng trí tuệ khoa học. Tạp chí khoa học là nơi tạo ra diễn đàn học

thuật, phản biện chính sách một cách bài bản, góp phần nâng cao chất lượng thể chế, cải thiện môi trường khoa học và thúc đẩy hội nhập học thuật quốc tế.

Ngoài ra, việc đề cao vai trò báo chí - xuất bản gắn với khoa học - công nghệ cũng là sự kế thừa và phát triển tư tưởng Hồ Chí Minh về báo chí như một thiết chế giáo dục và khai trí. Trong bối cảnh hiện nay, khi chuyển đổi số và trí tuệ nhân tạo đang tái định hình môi trường tri thức, tạp chí khoa học cần được nhìn nhận như một thành tố nòng cốt trong hệ thống đổi mới sáng tạo quốc gia, không chỉ bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng mà còn góp phần thực thi quyền tiếp cận thông tin, thúc đẩy công bằng tri thức và thực hiện dân chủ học thuật.

Cương lĩnh cũng tạo cơ sở cho việc xây dựng hành lang pháp lý rõ ràng và ổn định cho sự phát triển của tạp chí khoa học, như một công cụ vừa bảo vệ giá trị lý luận, vừa lan tỏa giá trị khoa học trong toàn xã hội. Để phát huy đúng tinh thần của Cương lĩnh, cần tăng cường cơ chế bảo đảm tự chủ học thuật, công khai, minh bạch trong quản lý và xuất bản, đồng thời phân biệt rõ giữa tạp chí khoa học chính danh và các hình thức lợi dụng giấy phép để hoạt động báo chí không đúng mục tiêu học thuật.

3.2. Nghị quyết 27-NQ/TW (2022): Tạp chí khoa học trong xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam

Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII về xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới là văn kiện nền tảng định hình mô hình nhà nước pháp quyền theo định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam. Trong đó, Đảng nhấn mạnh yêu cầu “tăng cường dân chủ xã hội chủ nghĩa, bảo đảm quyền con người, quyền công dân, quyền tiếp cận thông tin, quyền tự do báo chí, tự do ngôn luận trong khuôn khổ pháp luật”.

Trong bối cảnh đó, báo chí nói chung và đặc biệt là báo chí học thuật, trong đó có tạp chí khoa học không chỉ đơn thuần là kênh thông tin, mà được xác lập là diễn đàn phản

biện chính sách, kênh thực thi quyền tiếp cận thông tin khoa học và quyền giám sát xã hội của công dân. Tạp chí khoa học, nhờ tính chuyên môn sâu, quy trình bình duyệt chặt chẽ và phương pháp phản biện học thuật, đã góp phần tạo dựng không gian phản biện có căn cứ lý luận và bằng chứng thực tiễn, yếu tố quan trọng để bảo đảm chất lượng chính sách trong nhà nước pháp quyền hiện đại.

Nghị quyết 27 yêu cầu phải hoàn thiện thể chế để xây dựng nền dân chủ pháp quyền, trong đó báo chí có vai trò không thể thay thế trong thúc đẩy minh bạch, giám sát quyền lực và phản hồi xã hội. Tạp chí khoa học, trong khuôn khổ luật định, thực hiện đúng tôn chỉ học thuật sẽ là một kênh đặc thù để thúc đẩy dân chủ trí tuệ, phản biện chính sách bằng luận cứ khoa học, góp phần điều tiết quyền lực nhà nước thông qua những căn cứ có hệ thống và không gian học thuật tự do và có trách nhiệm. Điều này hoàn toàn thống nhất với tinh thần của Hiến pháp 2013, khi tại Điều 25 và Điều 14 đã khẳng định quyền tự do ngôn luận, quyền tiếp cận thông tin, và bảo vệ tự do học thuật trong khuôn khổ pháp luật.

Bên cạnh đó, tư tưởng Hồ Chí Minh từ rất sớm đã đề cao vai trò của báo chí như một công cụ để “phản ánh nguyện vọng của quần chúng”, “đấu tranh với những điều sai trái” và “giáo dục tư tưởng, đạo đức, khoa học cho nhân dân”. Báo chí, theo Người, phải phục vụ lợi ích của dân tộc, của nhân dân, góp phần bảo vệ Đảng và chính quyền cách mạng. Tạp chí khoa học, với định hướng phản biện có cơ sở lý luận và gắn với thực tiễn phát triển, chính là biểu hiện sinh động của lời dạy ấy, khi nó làm rõ tính hợp lý và khả thi của các chính sách, thúc đẩy cải cách thể chế, và bảo đảm quyền phản biện xã hội - khoa học.

Hơn nữa, Cương lĩnh phát triển đất nước (2011, bổ sung) cũng xác định rõ mối liên hệ hữu cơ giữa phát triển khoa học, công nghệ, báo chí, xuất bản với xây dựng Nhà nước pháp quyền và nâng cao dân trí - trí lực xã hội chủ nghĩa. Tạp chí khoa học là điểm hội tụ của ba trụ cột đó: khoa học, tư tưởng và pháp luật. Nó vừa là kênh công bố kết quả nghiên cứu, vừa là diễn đàn đối thoại học

thuật, vừa là không gian để luật hóa các luận cứ học thuật phục vụ quá trình hoạch định và điều chỉnh chính sách.

Do đó, để thực hiện hiệu quả tinh thần Nghị quyết 27, cần nhìn nhận tạp chí khoa học không chỉ là một loại hình báo chí chuyên ngành mà là công cụ bảo đảm quyền tiếp cận thông tin học thuật, quyền phản biện chính sách và quyền xây dựng Nhà nước pháp quyền. Việc hoàn thiện cơ chế cấp phép, tăng cường kiểm soát chất lượng học thuật, bảo vệ tự do học thuật có trách nhiệm, đồng thời tách bạch rõ ràng với các hình thức “báo hóa” nội dung, là những giải pháp cần thiết để khẳng định và phát huy vai trò của tạp chí khoa học trong việc xây dựng nhà nước của dân, do dân và vì dân, dựa trên nền tảng tri thức và công lý xã hội chủ nghĩa.

3.3. Luật Báo chí 2016 và các văn bản quy phạm pháp luật: Cơ sở pháp lý xác lập địa vị báo chí của tạp chí khoa học

Luật Báo chí năm 2016, tại Điều 17, đã chính thức xác lập địa vị pháp lý cho các tổ chức khoa học, giáo dục, viện nghiên cứu được phép thành lập tạp chí chuyên ngành dưới hình thức báo chí. Quy định này ghi nhận rằng các cơ sở có chức năng nghiên cứu, đào tạo được phép xuất bản tạp chí, bao gồm cả tạp chí khoa học, nếu đáp ứng các điều kiện về tổ chức, nội dung, nhân sự và tôn chỉ mục đích đã được cơ quan quản lý nhà nước có thẩm quyền phê duyệt. Điều này đánh dấu bước tiến quan trọng trong nhận thức pháp lý, khi lần đầu tiên phân biệt rõ ràng giữa báo chí đại chúng và báo chí chuyên ngành, học thuật, tạo cơ sở để tạp chí khoa học được thừa nhận là một loại hình báo chí đặc thù.

Các văn bản dưới luật như Nghị định 09/2017/NĐ-CP, Thông tư số 41/2020/TT-BTTTT, hay Quyết định 362/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ về quy hoạch báo chí đến năm 2025, đã tiếp tục cụ thể hóa các điều kiện cấp phép và quản lý hoạt động của báo chí chuyên ngành. Trong đó, tạp chí khoa học được yêu cầu phải có hội đồng biên tập chuyên môn, cơ quan chủ quản đủ năng lực, tôn chỉ mục đích rõ ràng, và không được “báo hóa” theo hướng đưa tin thời sự, cạnh

tranh lưu lượng như báo mạng. Những quy định này giúp phân định rạch ròi giữa báo chí học thuật và các hình thức truyền thông đại chúng, đồng thời bảo vệ tính học thuật – phản biện - chuyên sâu của loại hình báo chí đặc thù này.

Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy tồn tại khoảng trống đáng kể trong quy định về điều kiện cấp phép và hậu kiểm đối với cơ quan chủ quản của tạp chí khoa học. Một số tổ chức thành lập viện nghiên cứu, trường, hội... chỉ mang tính hình thức, không có hoạt động nghiên cứu khoa học thực chất, không công bố công trình khoa học, nhưng vẫn được cấp phép xuất bản tạp chí học thuật. Điều này dẫn đến hiện tượng “báo hóa” tạp chí khoa học, biến tạp chí thành công cụ truyền thông hoặc công bố hình thức, thiếu giá trị học thuật và phản biện. Hệ quả là méo mó vai trò của tạp chí khoa học, làm xói mòn niềm tin xã hội vào thiết chế báo chí học thuật, đồng thời làm nhiều loạn môi trường công bố khoa học vốn cần chuẩn mực và trung thực.

Nguồn gốc của thực trạng này xuất phát từ việc luật hiện hành chưa quy định điều kiện định lượng về năng lực nghiên cứu của cơ quan chủ quản, chưa yêu cầu chứng minh có công trình, đề tài hoặc đội ngũ chuyên môn thực chất. Đây là kẽ hở pháp lý dẫn đến tình trạng “trục lợi giấy phép” và hoạt động tạp chí lệch khỏi mục tiêu học thuật. Trong bối cảnh đó, cần thiết phải sửa đổi, bổ sung Luật Báo chí và các văn bản hướng dẫn theo hướng đặt ra điều kiện bắt buộc đối với cơ quan xin cấp phép tạp chí khoa học, cụ thể như: Có tối thiểu 3 công trình nghiên cứu cấp tỉnh/ngành đã nghiệm thu trong vòng 5 năm; Hoặc có ít nhất 1 công trình khoa học trọng điểm cấp quốc gia hoặc nhà nước; Có hội đồng khoa học, hội đồng biên tập độc lập hoạt động thực chất; Có đội ngũ thường trực gồm tối thiểu 10 nhà khoa học có trình độ từ thạc sĩ trở lên. Đối với các tạp chí đã được cấp phép, cần bổ sung cơ chế hậu kiểm bắt buộc: nếu trong vòng 2 năm liên tiếp kể từ ngày quy định mới có hiệu lực, cơ quan chủ quản không chứng minh được hoạt động khoa học thực chất, thì giấy phép phải bị thu hồi theo thủ tục rút gọn, nhằm bảo vệ kỷ cương báo chí và học thuật.

Tóm lại: Từ góc độ pháp lý, lý luận và thực tiễn, có thể khẳng định rằng tạp chí khoa học nếu được cấp phép đúng quy định đây sẽ là một loại hình báo chí hợp pháp, mang tính học thuật, phản biện và định hướng chính sách, đóng vai trò thiết yếu trong việc phát triển nền khoa học quốc gia, bảo đảm quyền tiếp cận thông tin, quyền phản biện xã hội, và xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Tuy nhiên, để thiết chế này thực sự phát huy đúng vai trò, cần hoàn thiện pháp luật theo hướng chặt chẽ hơn về điều kiện cấp phép và hậu kiểm, bảo đảm tạp chí khoa học chỉ thuộc về những chủ thể có năng lực nghiên cứu thực sự. Đây không chỉ là yêu cầu về mặt kỹ thuật quản lý, mà còn là giải pháp chiến lược nhằm bảo vệ nền tảng tư tưởng, học thuật và truyền thông chân chính của quốc gia trong thời đại tri thức. Cho phép duy trì các tạp chí khoa học chuyên ngành cần thiết trong hệ thống báo chí quốc gia, nhưng yêu cầu hoạt động đúng tôn chỉ, không “báo hóa”.

4. CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ THỰC TIỄN: VAI TRÒ CỦA TẠP CHÍ KHOA HỌC TRONG HỆ SINH THÁI BÁO CHÍ HIỆN ĐẠI

4.1. Tạp chí khoa học một thiết chế truyền thông học thuật

Trong hệ thống báo chí hiện đại, tạp chí khoa học là một thiết chế truyền thông đặc thù, kết hợp giữa chức năng học thuật và nhiệm vụ truyền thông có định hướng, góp phần hình thành và lan tỏa không gian tri thức trong xã hội. Không giống báo chí đại chúng vốn thiên về tính thời sự, phổ cập và phản ánh đời sống xã hội theo thời gian thực, tạp chí khoa học hoạt động theo chuẩn mực học thuật, có quy trình phản biện nghiêm ngặt, nội dung chuyên sâu và hướng đến cộng đồng nghiên cứu, giới chuyên gia, cơ quan hoạch định chính sách. Chính vì vậy, tạp chí khoa học là nơi kết tinh tri thức, luận chứng chính sách và phản biện xã hội từ góc độ lý luận - thực chứng - học thuật, đóng vai trò trung tâm trong hệ sinh thái truyền thông khoa học.

Theo phân loại quốc tế, tạp chí học thuật

(scholarly journal) là một hình thức đặc thù trong báo chí chuyên sâu, thuộc nhóm “journalism of record” báo chí lưu chiều tri thức, được công nhận là kênh chính thống để công bố phát hiện khoa học, tạo ra dòng chảy tri thức có hệ thống. Các hệ thống đánh giá học thuật lớn như Scopus, Web of Science hay hệ thống chỉ mục quốc gia của nhiều nước (VD: ERIH Plus - Châu Âu, KCI - Hàn Quốc, NACOSTI - Kenya...) đều xếp tạp chí khoa học vào nhóm sản phẩm báo chí học thuật, yêu cầu có quy trình xuất bản, biên tập và lưu trữ tương đương với các cơ quan báo chí. Điều này cũng phù hợp với cách nhìn của UNESCO, khi định nghĩa truyền thông học thuật (scholarly communication) là một nhánh đặc biệt của hệ thống thông tin và truyền thông xã hội.

Từ góc độ lý luận chính trị, Chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh đều nhìn nhận báo chí không chỉ là phương tiện thông tin, mà là công cụ truyền bá lý luận, tổ chức xã hội và truyền cảm hứng cách mạng. Trong hệ quy chiếu đó, tạp chí khoa học với tính học thuật, lý luận, và phản biện chính là một loại hình báo chí lý tưởng để thực hiện chức năng này theo cách sâu sắc và bền vững hơn. Nếu báo chí thời sự là “mặt trận nóng” thì báo chí khoa học là “tuyến phòng thủ trí tuệ”, nơi củng cố nền tảng tư tưởng, bảo vệ tính chính danh học thuật và làm sáng rõ chân lý bằng lý lẽ khoa học.

Tư tưởng Hồ Chí Minh cũng đặt báo chí trong mối quan hệ hữu cơ với giáo dục, khoa học và khai trí nhân dân. Người nhiều lần nhấn mạnh báo chí phải “nâng cao dân trí”, “phục vụ nhân dân” và “giáo dục tư tưởng, đạo đức cách mạng”. Trên tinh thần đó, tạp chí khoa học không chỉ phục vụ giới nghiên cứu mà còn là kênh phổ biến tri thức xã hội chủ nghĩa, xây dựng xã hội học tập, nâng cao nhận thức và phản biện có trách nhiệm. Điều này càng trở nên quan trọng trong bối cảnh cách mạng công nghiệp lần thứ tư và chuyển đổi số, khi khoảng cách tri thức giữa các nhóm xã hội dễ trở thành rào cản lớn đối với tiến bộ và công bằng.

Từ góc nhìn pháp lý và chính sách, Luật Báo chí 2016 (Điều 17) và các văn bản liên

quan đã chính thức xác lập tạp chí khoa học là một loại hình cơ quan báo chí chuyên ngành, được bảo hộ và quản lý theo cơ chế pháp luật báo chí. Quyết định số 362/QĐ-TTg năm 2019 về quy hoạch báo chí cũng công nhận tạp chí khoa học là một thành phần không thể thiếu trong hệ thống báo chí quốc gia. Trong khi đó, Nghị quyết 27-NQ/TW (2022) nhấn mạnh vai trò của báo chí trong phản biện chính sách, thúc đẩy dân chủ và quyền tiếp cận thông tin, những chức năng mà tạp chí khoa học đang thực thi một cách hiệu quả và có trách nhiệm thông qua luận cứ học thuật và lập luận khoa học khách quan.

Từ những lập luận trên, có thể khẳng định rằng tạp chí khoa học không chỉ là sản phẩm học thuật mà còn là một thiết chế truyền thông đặc thù, vừa nằm trong hệ thống báo chí, vừa giữ vị trí trung tâm trong không gian học thuật, chính sách. Đó là nơi giao thoa giữa tri thức - tư tưởng - pháp luật, nơi phản ánh trình độ phát triển học thuật của một quốc gia, và là “kênh thông tin có trách nhiệm cao nhất” trong bảo vệ và truyền bá chân lý khoa học phục vụ sự phát triển bền vững của xã hội.

4.2. Các công trình nghiên cứu trong và ngoài nước khẳng định điều này

Nhiều công trình nghiên cứu trong và ngoài nước đã khẳng định rằng tạp chí khoa học là một loại hình báo chí học thuật đặc thù, vừa thực hiện chức năng công bố nghiên cứu, phản biện chính sách, vừa lan tỏa tri thức và tư tưởng học thuật vào đời sống xã hội. Trong nước, Nguyễn Văn Dũng (2021) đã phân tích rõ rằng tạp chí khoa học là “báo chí phản biện có cấu trúc đặc thù”, có vai trò thiết yếu trong đổi mới công bố học thuật và tạo lập không gian phản biện chính sách dựa trên luận cứ khoa học. Quan điểm này thống nhất với xu hướng quốc tế. Báo cáo của UNESCO (2022) khẳng định: “Science communication and journalism are part of a knowledge-based public sphere”, cho thấy truyền thông học thuật, trong đó có tạp chí khoa học, là thành tố không thể thiếu của hệ sinh thái truyền thông tri thức. OECD (2019) cũng xếp tạp chí khoa học vào nhóm “journalism of record”, nghĩa là báo chí lưu chiều tri thức, loại hình báo chí

có trách nhiệm cao nhất trong việc gìn giữ, phân biện và phổ biến kết quả nghiên cứu phục vụ chính sách công.

Ở cấp độ quốc gia, các báo cáo tổng kết của Ban Tuyên giáo Trung ương và Bộ Thông tin và Truyền thông trong giai đoạn 2016–2022 đã nhiều lần khẳng định rằng tạp chí khoa học cần được thừa nhận là một thiết chế báo chí chính danh, đóng vai trò trong phản biện chính sách, hướng dẫn tư tưởng học thuật và hỗ trợ cải cách thể chế. Báo cáo tổng kết hoạt động báo chí năm 2021 của Bộ TT&TT chỉ rõ tình trạng “báo hóa” tạp chí học thuật, và đề xuất cần có bộ tiêu chí riêng để phân loại rõ giữa báo chí học thuật và các ấn phẩm phi báo chí. Ban Tuyên giáo Trung ương, trong các hội nghị chuyên đề và báo cáo đánh giá thực tiễn thực hiện Quy hoạch báo chí (theo Quyết định 362/QĐ-TTg), nhấn mạnh cần duy trì hệ thống tạp chí học thuật thực chất, có chức năng phản biện chính sách, phổ biến lý luận và nâng cao dân trí khoa học, góp phần xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Sự công nhận này có cơ sở lý luận rõ ràng từ Nghị quyết 16-NQ/TW ngày 01/8/2007 của BCH Trung ương khóa X, xác định báo chí là bộ phận của mặt trận tư tưởng - lý luận, là công cụ quan trọng trong bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng. Chỉ thị 08-CT/TW ngày 31/3/1992 của Ban Bí thư cũng yêu cầu tăng cường lãnh đạo và nâng cao chất lượng báo chí - xuất bản, đặc biệt với các ấn phẩm mang nội dung khoa học, lý luận. Gần đây hơn, Nghị quyết 27-NQ/TW (2022) khẳng định yêu cầu phát triển quyền tiếp cận thông tin, dân chủ và phản biện trong khuôn khổ pháp luật, những yếu tố mà tạp chí khoa học đang thực thi một cách hiệu quả thông qua phản biện học thuật có trách nhiệm và công bố chính sách dựa trên bằng chứng.

Tuy nhiên, trên thực tế vẫn tồn tại tình trạng nhiều tổ chức thành lập viện, hội, trường học chỉ để xin cấp phép tạp chí nhưng không có hoạt động nghiên cứu thực chất, không công bố công trình khoa học. Điều này làm méo mó bản chất của tạp chí khoa học, gây mất lòng tin học thuật, và làm suy yếu vai trò phản biện chính sách của báo chí học

thuật. Do đó, cần khẳng định mạnh mẽ rằng: tạp chí khoa học không thể tách rời khỏi năng lực nghiên cứu và phản biện khoa học, và chỉ những tổ chức có nền tảng học thuật thực chất mới đủ điều kiện vận hành thiết chế báo chí học thuật này.

Trên cơ sở đó, cần hoàn thiện pháp luật theo hướng: chỉ cấp phép tạp chí khoa học cho cơ quan chủ quản có ít nhất 3 công trình nghiên cứu cấp tỉnh/ngành hoặc 1 công trình trọng điểm cấp quốc gia trong vòng 5 năm gần nhất, có hội đồng khoa học, biên tập hoạt động thực chất. Đồng thời, cần có cơ chế hậu kiểm: nếu trong 2 năm liên tiếp cơ quan chủ quản không có nghiên cứu khoa học được nghiệm thu, giấy phép cần được xem xét thu hồi. Đây là giải pháp cần thiết để bảo vệ không gian học thuật, nâng cao chất lượng báo chí học thuật và khẳng định tạp chí khoa học là một phần không thể thiếu của hệ thống báo chí phản biện, truyền thông học thuật hiện đại.

5. KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ

5.1. Cần khẳng định vai trò của tạp chí khoa học như một loại hình báo chí đặc thù

Tạp chí khoa học, về bản chất, là một loại hình báo chí chuyên ngành được pháp luật Việt Nam ghi nhận trong Luật Báo chí 2016 (Điều 17) và các văn bản hướng dẫn thi hành. Tuy nhiên, khác với báo chí đại chúng, tạp chí khoa học không hướng đến phổ cập thông tin thời sự, mà tập trung vào công bố kết quả nghiên cứu, phản biện học thuật và định hướng tư duy lý luận, thông qua quy trình bình duyệt nghiêm ngặt và cấu trúc bài bản. Đây là sản phẩm báo chí, nhưng định tính bằng học thuật, không chỉ vì nội dung chuyên sâu mà còn bởi tính trung thực khoa học, yêu cầu về đạo đức công bố và sự tham gia của cộng đồng chuyên môn trong quy trình thẩm định.

Từ góc độ lý luận, Chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh đều đặt báo chí trong mối quan hệ hữu cơ với khoa học, giáo dục và truyền bá tư tưởng cách mạng. Trong hệ quy chiếu đó, tạp chí khoa học là hình thái báo chí lý tưởng để thực hiện công

cuộc giáo dục dân trí, nâng cao năng lực phản biện và truyền bá chân lý khoa học, qua đó góp phần xây dựng nền tảng tư tưởng cho Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Đồng thời, vai trò của học giả và báo chí học thuật cũng được Đảng ta nhìn nhận một cách tích cực trong Nghị quyết 16-NQ/TW (2007), Nghị quyết 27-NQ/TW (2022) và các chỉ thị về tăng cường công tác tư tưởng, lý luận.

Về mặt pháp lý, mặc dù Luật Báo chí hiện hành đã cho phép các cơ quan khoa học, viện nghiên cứu, cơ sở giáo dục được xuất bản tạp chí chuyên ngành, nhưng các quy định hiện nay vẫn chưa đủ cụ thể để xác lập ranh giới rõ ràng giữa báo chí học thuật chính danh với các hình thức “báo chí học thuật trá hình” tức là những ấn phẩm mượn danh nghĩa khoa học để hoạt động báo chí nhưng không có năng lực nghiên cứu, không trải qua bình duyệt, và thậm chí thương mại hóa nội dung. Điều này vừa làm méo mó không gian học thuật, vừa gây khó khăn trong quản lý báo chí và bảo vệ niềm tin khoa học của công chúng.

Từ thực tiễn đó, vai trò của tạp chí khoa học cần được luật hóa rõ ràng hơn với những điều kiện định lượng và định tính cụ thể về năng lực nghiên cứu của cơ quan chủ quản, tiêu chuẩn học thuật của hội đồng biên tập, và quy trình phản biện bắt buộc. Đồng thời, cũng cần có cơ chế hậu kiểm và chế tài đối với những tạp chí không bảo đảm chất lượng học thuật, hoặc hoạt động sai lệch với tôn chỉ đã đăng ký. Sự phân định này không nhằm phủ nhận vai trò báo chí của giới học thuật, mà ngược lại, góp phần nâng cao vị thế học thuật của báo chí, bảo vệ quyền tự do học thuật có trách nhiệm và tạo lập không gian phản biện chính sách lành mạnh.

Do đó, khẳng định tạp chí khoa học là báo chí nhưng là báo chí học thuật, định danh bằng chuyên môn và cấu trúc bình duyệt không chỉ là vấn đề lý luận, mà còn là yêu cầu cấp thiết về mặt chính sách, pháp luật, nhằm bảo vệ hệ sinh thái báo chí phản biện trong bối cảnh phát triển kinh tế tri thức, chuyển đổi số và hội nhập học thuật toàn cầu.

5.2. Quan điểm hoàn thiện chính sách

Tạp chí khoa học là sản phẩm kết tinh

giữa hoạt động báo chí và nghiên cứu học thuật, vừa tuân thủ quy định pháp luật về báo chí, vừa vận hành theo chuẩn mực của học thuật quốc tế. Như đã phân tích ở các phần trước, đây là loại hình báo chí đặc thù, định danh không phải bằng nội dung thời sự, mà bằng chuyên môn sâu, quy trình bình duyệt nghiêm ngặt, tính phản biện khoa học và giá trị khai mở tri thức. Việc khẳng định vị thế của tạp chí khoa học không chỉ là yêu cầu nhận thức lý luận, mà còn là đòi hỏi khách quan của quản lý nhà nước và phát triển học thuật trong kỷ nguyên mới.

Từ quan điểm của Đảng, nhiều nghị quyết, chỉ thị như Nghị quyết 16-NQ/TW (2007), Nghị quyết 27-NQ/TW (2022), hay Chỉ thị 08-CT/TW (1992) đều nhấn mạnh vai trò của báo chí trong công tác tư tưởng, lý luận, coi báo chí là mặt trận hàng đầu trong bảo vệ nền tảng tư tưởng, truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Trong hệ quy chiếu ấy, tạp chí khoa học với tính lý luận sâu sắc, cấu trúc học thuật chặt chẽ chính là kênh thông tin học thuật chính danh, góp phần lan tỏa tri thức và phản biện chính sách một cách khoa học và chính danh. Do đó, hoàn thiện chính sách đối với báo chí học thuật không chỉ là giải pháp quản trị, mà là đáp ứng yêu cầu chính trị - tư tưởng trong thời kỳ mới.

Về mặt pháp lý, Hiến pháp năm 2013 tại Điều 25 khẳng định quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí, quyền tiếp cận thông tin và quyền nghiên cứu khoa học trong khuôn khổ pháp luật. Điều này đặt ra yêu cầu cho Nhà nước phải thiết kế hệ thống pháp luật vừa bảo vệ quyền học thuật có trách nhiệm, vừa kiểm soát được hoạt động công bố sai lệch, trá hình dưới danh nghĩa học thuật. Hiện nay, Luật Báo chí 2016 mới dừng lại ở việc cho phép tạp chí khoa học được thành lập như một loại hình báo chí chuyên ngành, nhưng chưa có bộ tiêu chí định danh, chưa quy định rõ điều kiện năng lực nghiên cứu của cơ quan chủ quản, và thiếu cơ chế hậu kiểm hiệu quả. Do đó, cần thiết phải sửa đổi, bổ sung các quy định này trong Luật Báo chí và các văn bản dưới luật.

Về thực tiễn, trong những năm gần đây,

không ít tổ chức đã xin phép xuất bản tạp chí học thuật nhưng không có hoạt động nghiên cứu thực chất, không công bố khoa học, không có hội đồng bình duyệt, dẫn đến tình trạng “báo chí học thuật trá hình”. Tình trạng này không chỉ làm méo mó mục tiêu phản biện chính sách, mà còn làm suy giảm niềm tin vào khoa học, thương mại hóa hoạt động công bố và tạo sự bất bình đẳng giữa các tạp chí có học thuật thực chất với các ấn phẩm lợi dụng chính sách. Vì vậy, hoàn thiện pháp luật là đòi hỏi từ thực tiễn quản lý báo chí - khoa học, từ yêu cầu lành mạnh hóa môi trường học thuật quốc gia.

Đặc biệt, từ quan điểm pháp quyền và quyền công dân, cần xem xét việc thiết kế chính sách cấp thẻ cho biên tập viên, nghiên cứu viên tại các tạp chí khoa học đủ điều kiện. Đây không chỉ là công cụ xác lập địa vị nghề nghiệp, mà còn là cơ chế pháp lý bảo vệ quyền tác nghiệp, quyền phản biện chính sách và quyền tiếp cận thông tin cho những người làm báo chí học thuật chính danh. Hình thức này có thể là thẻ báo chí chuyên biệt hoặc thẻ hành nghề học thuật thuộc phạm vi quản lý của Bộ Văn hóa, thể thao và du lịch phối hợp với Bộ Khoa học và Công nghệ. Điều này giúp tạo ranh giới rõ ràng giữa nhà báo chuyên nghiệp, nhà nghiên cứu kiêm tác giả học thuật và những người hoạt động báo chí không đúng tôn chỉ mục đích.

Tóm lại, để tạp chí khoa học thực sự phát huy vai trò là “vũ khí sắc bén” trên mặt trận tư tưởng, lý luận và phản biện trong kỷ nguyên mới, cần khẩn trương hoàn thiện chính sách và pháp luật theo các hướng: Luật hóa vai trò báo chí học thuật với tiêu chí rõ ràng về năng lực nghiên cứu, quy trình bình duyệt và hội đồng biên tập; Thiết lập cơ chế cấp phép, hậu kiểm minh bạch; Công nhận quyền nghề nghiệp và bảo vệ pháp lý cho người làm báo chí học thuật chính danh; Đồng thời khuyến khích không gian học thuật mở, thúc đẩy tự do công bố có trách nhiệm để lan tỏa tri thức phục vụ phát triển bền vững.

6. KẾT LUẬN

Tạp chí khoa học, với tư cách là một loại hình báo chí học thuật đặc thù, không chỉ là

thiết chế công bố kết quả nghiên cứu, mà còn là một thành tố không thể thiếu trong hệ sinh thái báo chí cách mạng Việt Nam. Trên cơ sở lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, các nghị quyết, chỉ thị của Đảng và quy định của pháp luật, tạp chí khoa học được xác định là “vũ khí sắc bén” trong công cuộc xây dựng xã hội học tập, phản biện chính sách, định hướng tư tưởng và nâng cao chất lượng thể chế. Tính báo chí của tạp chí khoa học được định hình không bởi tính thời sự, mà bởi tính học thuật, quy trình bình duyệt chặt chẽ và giá trị phản biện học thuật có trách nhiệm.

Tuy nhiên, thực tiễn cũng cho thấy những bất cập trong việc nhận diện, cấp phép và quản lý loại hình báo chí này. Nhiều tổ chức đã lợi dụng danh nghĩa học thuật để xin phép tạp chí mà không có nền tảng nghiên cứu thực chất, dẫn đến tình trạng “báo chí học thuật trá hình”, làm suy yếu niềm tin vào khoa học và gây khó khăn cho quản lý nhà nước. Trong khi đó, các chính sách pháp luật hiện hành chưa thực sự phân định rõ ràng giữa tạp chí khoa học chính danh và các hình thức ăn phẩm phi học thuật nhưng hoạt động dưới vỏ bọc báo chí.

Trên tinh thần đổi mới quản trị nhà nước, phát triển nền kinh tế tri thức và xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, bài viết này kiến nghị cần sớm luật hóa vai trò của tạp chí khoa học, ban hành các tiêu chí định danh, điều kiện cấp phép, cơ chế hậu kiểm và thiết lập chính sách bảo vệ quyền nghề nghiệp cho người làm báo chí học thuật chính danh. Đồng thời, cần thúc đẩy chính sách hỗ trợ tạp chí khoa học chuyển đổi số, hội nhập học thuật quốc tế và phát huy vai trò trong phổ biến tri thức, phản biện chính sách và bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng trong bối cảnh mới.

Khẳng định tạp chí khoa học là báo chí nhưng là báo chí học thuật với sứ mệnh tư tưởng, học thuật, pháp quyền là bước đi cần thiết để đảm bảo sự thống nhất giữa quản lý nhà nước, phát triển học thuật và yêu cầu xây dựng xã hội dân chủ, công bằng, văn minh trên nền tảng tri thức. Việc hoàn thiện chính sách đối với loại hình báo chí đặc thù này sẽ góp phần tạo dựng một không gian học thuật lành mạnh, nâng cao chất lượng đối thoại chính sách, và thúc đẩy phát triển bền vững vì lợi ích quốc gia, dân tộc trong kỷ nguyên mới./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Bí thư. (1992). *Chỉ thị số 08-CT/TW ngày 31/3/1992 về tăng cường sự lãnh đạo, quản lý đối với báo chí và xuất bản*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.
2. Ban Chấp hành Trung ương Đảng. (2007). *Nghị quyết số 16-NQ/TW về công tác tư tưởng, lý luận và báo chí trước yêu cầu mới*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.
3. Ban Chấp hành Trung ương Đảng. (2022). *Nghị quyết số 27-NQ/TW về xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.
4. Bộ Thông tin và Truyền thông. (2021). *Báo cáo tổng kết hoạt động báo chí năm 2020 - 2021*. Hà Nội: Cục Báo chí.
5. Hồ Chí Minh. (2000). *Hồ Chí Minh toàn tập* (Tập 12). Hà Nội: Nxb. Chính trị Quốc gia.
6. Lenin, V. I. (1972). *What Is to Be Done?* Moscow: Progress Publishers.
7. Marx, K., & Engels, F. (1976). *Collected Works* (Vol. 6). Moscow: Progress Publishers.
8. Nguyễn Văn Dũng. (2021). *Báo chí khoa học và đổi mới công bố học thuật ở Việt Nam*. Tạp chí Khoa học Xã hội Việt Nam, 3(5), 45-53.
9. OECD. (2019). *Measuring Scientific and Technological Innovation: Policy Trends*. Paris: OECD Publishing.
10. UNESCO. (2022). *Science for a Sustainable Future: Communication, Journalism and Society*. Paris: UNESCO Publishing.
11. Quốc hội. (2013). *Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2013*. Hà Nội: Nxb. Chính trị Quốc gia.
12. Văn phòng Chính phủ. (2019). *Quyết định số 362/QĐ-TTg ngày 03/4/2019 của Thủ tướng Chính phủ về quy hoạch phát triển và quản lý báo chí toàn quốc đến năm 2025*.